

CSELEKVÉSI TERV JAVASLAT

a természeti örökségünk védelméről és a természeti erőforrások fenntartható használatáról

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács, az Országgyűlés 2008 októbere óta politikai konszenzus alapján működő tanácsadó és érdekegyeztető szerve, társadalmi egyetértés kialakítását sürgeti az ember biológiai létfeltételét jelentő és a társadalmi jólét fenntartásához elengedhetetlen természeti erőforrások és szolgáltatásaik megőrzése, s így a közjó szolgálata érdekében.

Jelen javaslat csak a fenntarthatósági fordulat természeti környezeti szempontjaival foglalkozik, de emlékeztetünk arra, hogy a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia középpontjába az embert helyezte, s hogy a Tanács mindig is hangsúlyozta a fenntartható fejlődés humán és társadalmi dimenziójának alapvető fontosságát, többek között a közös értékrend, valamint a szolidaritáson és szereteten alapuló közösségi élet jelentőségét a fenntarthatósági átmenetben.

Az NFFT – a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia időtávjának feléhez érkezve – három plenáris ülésén tárgyalta a természeti erőforrásaink és azok ökoszisztéma-szolgáltatásainak helyzetét és trendjeit. A Tanács 2018. október 26-án a területhasználat, 2019. március 12-én az éghajlatváltozás és 2019. május 30-án a társadalmi anyagáram kérdéseit, problémáit tűzte napirendjére. Különös jelentőséget ad e tematikus vitasorozatnak, hogy 2019. május 6-án adta közre az ENSZ Biodiverzitás és Ökoszisztéma-szolgáltatás Kormányközi Testülete (IPBES) átfogó jelentését a Föld természeti erőforrásainak, élőhelyeinek, állat- és növényfajainak állapotáról, megállapítva azok drámai pusztulását és sürgetve a megfelelő cselekvéseket.

A viták tapasztalatait, a jelen helyzetben fontosnak tartott javaslatainkat az alábbiakban foglaljuk össze.

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ – JAVASLATAINK HÉT PONTBAN

- 1. Fenntarthatósági fordulat:** Azonnali és érdemi változtatásokra: fenntarthatósági fordulatra van szükség annak érdekében, hogy a természeti értékeinket, a nemzet közös örökségét megóvhassuk, s az ökoszisztéma-szolgáltatások elvesztése ne veszélyeztesse rövid és hosszú távon a jó élet lehetőségeinek kialakítását. A fenntarthatósági fordulat megvalósításához a magyar társadalom valamennyi szereplőjének közreműködésére szükség van, de az első lépéseket az Országgyűlésnek és a kormánzatnak kell megtennie, hogy az önkormányzatok, a vállalkozások és a háztartások, valamint a köztes intézmények megfelelő cselekvéseinek teret nyitó ösztönzők és szabályzók bevezetésre kerüljenek, s hogy a társadalom tagjait a fordulat indokairól és szükségességéről megfelelően tájékoztassuk, felkészítsük, s minderről nemzeti szintű, nyílt párbeszéd folyhasson.

2. **A fordulat eredményei:** A fenntarthatósági fordulat nem öncélú. Hangsúlyozzuk, hogy Magyarország Alaptörvénye a fenntartható fejlődés melletti elkötelezettség és politikai akarat kinyilvánítása és alapidokumentuma. A fenntarthatóság elveinek érvényesítése alapvető és mással nem helyettesíthető feltétele, hogy a nemzet közös alapértékeit, az Alaptörvény rendelkezéseit teljesítsük; hogy olyan stratégiai célkitűzéseink teljesülhessenek, mint az Európai Unió öt legjobb életminőségét biztosító ország egyike lenni; s hogy a keresztény kultúrán alapuló értékeinknek megfelelhessünk; továbbá innováción alapuló, versenyképes gazdaságunk legyen.
3. **A fenntarthatóság jogi kereteinek kialakítása:** Az Alaptörvénnyel összhangban szükséges megteremteni a fenntartható fejlődés mint államcél végrehajtásának megfelelő jogszabályi kereteit. Első helyen indokolt egy olyan kerettörvény elfogadása, amely rögzíti a fenntarthatósági átmenet megvalósításához nélkülözhetetlen állami és önkormányzati feladatokat, továbbá a fenntarthatósághoz szükséges gazdasági fordulat alapelveit, eszközeit és intézményrendszerét. Másodsorban szükséges a fenntarthatóságot markánsan befolyásoló meglévő ágazati jogszabályok felülvizsgálata az Alaptörvény és a fenntartható fejlődési kerettörvény tükrében.
4. **Horizontális koordináció és integráció:** A fenntartható fejlődés helyes értelmezésére van szükség: a fenntarthatóság minden társadalmi cselekvési területet átható szemléletforma, kritérium-rendszer, amit minden társadalmi-gazdasági ágazatban és térségi szinten egymással összehangolva kell érvényesíteni. A fenntarthatósági politika tévútja, ha a fenntartható fejlődésre mint különálló szakpolitikára tekintünk, amely saját területén belül képes korrigálni a más szakpolitikák megszokott működtetésének negatív mellékhatásait.
5. **Fenntarthatóság mint gazdaságpolitikai fordulat:** A fenntarthatósági fordulat egyik legfontosabb eszköze a gazdaságpolitikai stratégiák, ösztönzők, adók és szabályok hozzáigazítása a szűkössé vált természeti erőforrások világához. Javasoljuk a környezetileg káros támogatások leépítését, az ökológiai adók szerepének növelését (az összes újraelosztás növelése nélkül), új, a fenntarthatósági átmenetet segítő támogatási formák bevezetését! A fenntarthatóságot egyben a versenyképesség alapjának is tekintjük.
6. **A fordulat külső feltételei:** A természeti erőforrások országhatárokkal sokszor nehezen elkülöníthetőek, sok ökoszisztéma-szolgáltatás globális vagy kontinentális forrású. Ezért kiemelkedő jelentősége van a természeti erőforrások fenntartható kezelése nemzetközi és európai szabályai kialakításának, fejlesztésének. Törekedni kell tehát a jelen javaslatban nemzeti szinten megfogalmazott fordulat nemzetközi szinteken való érvényesítésére is, javasoljuk Magyarország aktív fellépést ennek érdekében a nemzetközi együttműködés fórumain, különösen a Kárpát-medencében és az Európai Unió keretében.
7. **A cselekvés kulcságazatai:** A fenntarthatósági fordulat stratégiai elemei a **területhasználat reformja**, a **körforgásos gazdaság** és a **karbonszegény gazdaság** kell legyenek. A fenntarthatósági fordulat kulcsterületei a különösen nagy területhasználatú és a jelentős anyagfelhasználással bíró ágazatok: többek között az építőipar, a

mezőgazdaság, a közlekedés és az energiagazdaság. Ezekben az ágazatokban a fordulatot az ösztönzők és a korlátok megfelelő áthangolásával, általános szemléletformálással, valamint a környezeti lábnyom csökkentését szolgáló innovációk, technológiai fejlesztések támogatásával lehet elérni.

CSELEKVÉSI TERV JAVASLAT

Helyzetértékelés: A természet jelentősége és a környezeti válság jellemzői

- (1) **Az ember biológiai létfeltételeit**, a társadalom jólétéhez szükséges termékek előállítását **a természet** legtöbbször nyilvánvalóvá nem váló, de ugyanakkor nélkülözhetetlen, vagy csak nehezen helyettesíthető **szolgáltatásai biztosítják**, teszik lehetővé. Az Országgyűlés által 2013 márciusában elfogadott Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia fogalmi keretében – a modern közgazdaságtudománnyal megegyezően – a természetet nemzeti erőforrásként, az abból fakadó **ökoszisztéma-szolgáltatásokat** pedig e tőke hozamaként értelmezzük. A természeti örökség megóvása, ápolása, a természeti értékeink megőrzése és fenntartható, tartamos használata ezért a társadalmak alapvető kötelezettsége, amely az adott nemzet hosszútávú gyarapodásának, jólétének megkerülhetetlen feltétele.
- (2) Az elmúlt évszázadok gazdasági gyarapodását, az emberek jólétének növekedését a természeti tőke fokozatos felhasználása kísérte. A természet felélése a XXI. század elejére elérte azt a határt, amin túl a természet további pusztítása már az ember biológiai létét is veszélyeztetheti, s nagymértékben korlátozhatja a társadalmak jólétének további növelését, egyes esetekben a már elért jóléti szintek megőrzését is.

A növekvő területfoglalás (amely a Földön élő többi faj fennmaradásához szükséges területi szükségleteket korlátozza), az egyre sokszorozódó anyaghasználat (melynek forrásai a természeti erőforrások, míg melléktermékei és hulladékai pedig szennyezésekként kerülnek vissza az ökoszisztémákba) és az üvegházgázok növekvő kibocsátása révén bekövetkező éghajlatváltozás az elmúlt évtizedekben és napjainkban a Föld élővilágának drámai pusztulását eredményezte. **Az élővilág felélésére, eltűnésére ilyen nagyságban és ilyen gyorsuló mértékben még nem volt példa az emberiség története során.**

Az emberi tevékenységek jelentős mértékben változtatták meg a szárazföldi élőhelyek háromnegyedét és az óceáni ökoszisztémák kétharmadát. Globálisan mintegy 1 millió faj veszélyeztetett a kihalással. 50 év leforgása alatt elvesztettük a gerinces fajok egyedeinek több, mint felét, nagyjából ugyanilyen arányban csökkent a rovarok (köztük a beporzó rovarok) tömege is, de a nagy mértékű fogatkozás az élővilág minden szintjén megmutatkozik.

Magyarországon felszámoltuk a legnagyobb biodiverzitással rendelkező vizes élőhelyeink (lápjaink, mocsaraink, időszakosan vízjárta területeink) több, mint

90%-át, elveszítettük a természetes növényzeti örökségünk 90-95%-át. A rendszerváltozás óta – csökkenő népesség mellett – exponenciálisan növeltük a beépített területek nagyságát, folyamatosan tovább csökkentve a biológiailag aktív területeink rendelkezésére álló teret. A mesterséges felszínborítottság növekedése 2009-2015 között közel 14 %-os volt, ez uniós összehasonlításban a harmadik legmagasabb arányt jelenti. Hazánkban ma már nincs emberi hatástól mentes táj, egyre kiterjedtebbek az átalakuló, agglomerálódó települési térstruktúrával jellemezhető területek.

Talajaink minősége folyamatosan romlik, az élelmiszer előállításához szükséges talajlakó élőlények jelenléte drasztikusan lecsökkent. Bár számos környezetszennyezést csökkentettünk (elsősorban az embereket közvetlenül érő környezetterheléseket, mint például a kén-dioxid-kibocsátást, az ólomterhelést vagy a vizeket érő szennyvíz-kibocsátásokat), az utóbbi évek gazdasági növekedésével együtt újra nőtt a szén-dioxid-kibocsátásunk, ismét nő a települési levegőszennyezettség és felszíni, illetve felszín alatti vízkészleteink jelentős része továbbra sem éri el a jó állapotot.

Ezen állásfoglalás keretei között nincs lehetőség a természeti tőke állapotváltozásáról szóló összes adat átfogó ismertetésére, a fentiekben csak néhány jellegzetes trendet említhettünk. A természeti folyamatok azonban jól dokumentáltak, a tények számos nyilvános forrásból megismerhetők. A globális helyzetről alapos áttekintést adnak egyes nemzetközi szervezetek jelentései: többek között a biodiverzitásról az IPBES vagy a WWF, a klímaváltozásról az IPCC, a társadalmi anyaghasználatról a UNEP-IRP vagy az OECD dokumentumai, indikátorai. A hazai adatok megismerhetőek a KSH „A fenntartható fejlődés indikátorai Magyarországon” kiadványából, a kormányzat „A környezet állapota Magyarországon” időszaki jelentéseiből, továbbá az NFFT kétévenkénti Előrehaladási jelentéseiből.

- (3) **A természeti erőforrások felélése nem csak a környezetnek rossz.** Az ENSZ fenntartható fejlődési céljai (SDG-k) mintegy 80%-ának a teljesítését veszélyeztetik a romló természeti trendek, különösen a szegénység és az éhezés felszámolására vonatkozóakat, de jelentős a negatív hatás az egészségre és a településekre vonatkozó társadalmi-gazdasági célok tekintetében is.

A természeti környezet pusztulását az emberek is felismerik, értékelik. A környezeti válságra irányuló társadalmi figyelem folyamatosan erősödik. Az Európai Bizottság által készített közvélemény-kutatások azt mutatják, hogy a növény és állatfajok hazai állományainak pusztulását a magyar lakosság 66%-a tartja súlyos, vagy nagyon súlyos problémának (2015, Special Eurobarometer 436), a klímaváltozást pedig a teljes magyar lakosság 96%-a (2017, Special Eurobarometer 459).

A természeti környezeti válságjelenségek az üzleti életre is negatív hatást gyakorolnak. A különböző ökológiai, természeti és környezeti jellegű problémák évek óta szerepelnek például a *World Economic Forum* globális kockázatokat értékelő jelentésében mint fő veszélyeztető tényezők.

(4) A környezetminőség romló trendjei, a fokozódó természeti erőforrás felhasználás ellentétes az Alaptörvényünkbe foglalt kötelezettségeinkkel.

A Nemzeti hitvallás egyértelműen fogalmaz: *„Vállaljuk, hogy örökségünket, (...) a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”*

A P) cikk kijelenti: *„A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.”*

A XXI. cikk a fenti köteleességek mellé mindennek emberi jogi oldalát állítja párhuzamba: *„Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez.”* A XX. cikkben az egészséges környezet a testi és lelki egészséghez való jog biztosításának feltételeként jelenik meg, aminek *„érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő”*.

A Q) cikk mindezzel kapcsolatban országunk határain túlra nyúló felelősségünket is hangsúlyozza: *„Magyarország (...) az emberiség fenntartható fejlődése érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.*

A 38. cikk pedig az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonának – mint nemzeti vagyon – kezelését szorítja korlátok közé azáltal, hogy meghatározta kezelésének és védelmének célját: *„A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célja a közérdek szolgálata, a közös szükségletek kielégítése és a természeti erőforrások megóvása, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevétele. A nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény határozza meg.”*

Alkotmányunk 2011 húsvéti újrafogalmazása tehát a világ országai között is szinte páratlan részletezettséggel és elkötelezettséggel reagál a fokozódó ökológiai válságra. Ugyanakkor az azóta eltelt nyolc év során ennek gyakorlatba ültetése érdekében nagyon kevés történt. A Tanács tagjai számára egyértelmű, hogy **Alaptörvényünk** ezen szakaszai **tényleges érvényre juttatása érdekében érdemi változásokra van szükség.**

(5) A fenntartható társadalom ismérveit, a természeti erőforrások fenntartható használatának követelményeit és előnyeit a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia részletesen bemutatja.

A természeti erőforrások nem fenntartható használata nem csak az Alaptörvényünkbe foglalt közös értékeinkkel ellentétes, hanem **a hosszútávú nemzetgazdasági érdekeinkkel is ellentmondásban van.**

Minden gazdasági ágazatunk teljesítménye függ a természeti tényezőktől is, a leginkább közismert kapcsolat a mezőgazdaság és az ökoszisztéma-szolgáltatások között áll fenn. Élelmiszertermelésünk többek között a talaj termőképességén, a megfelelő mennyiségű és minőségű vízkészletek elérhetőségén, a rovarok beporzó tevékenységén alapul.

A biológiai sokféleség megőrzéséről 2015-ben elfogadott nemzeti stratégia is kiemeli, hogy e sokféleség az emberi élethez elengedhetetlen ökoszisztéma-szolgáltatásokat nyújt: többek között biztosítja az egészséges élelmiszer, a tiszta édesvíz és a tiszta levegő ökológiai alapjait, élőhelyet és gyógyszer-alapanyagot biztosít számunkra, és ennek érdekében el kell érni, hogy a biológiai sokféleség csökkenése és az ökoszisztéma-szolgáltatások további hanyatlása megálljon. Az ugyancsak 2015-ben elfogadott újabb nemzeti környezetvédelmi program is hangsúlyozza a természeti erőforrásaink megőrzésének, fenntartható használatának társadalmi-gazdasági jelentőségét is, és többek között sürgeti ezen erőforrások takarékos használatát és az életciklus-szemlélet alkalmazását.

- (6) Úgy látjuk, a természeti erőforrások fenntartható használata nélkül már a Kormány rövid- és középtávú stratégiai céljai sem lesznek elérhetők. **A Kormány jelen politikai ciklus elején meghirdetett három stratégiai célkitűzése – magas életminőség, innováción alapuló versenyképesség, keresztény kultúra megőrzése – is szoros összefüggésben van a környezeti teljesítményünkkel és a természeti erőforrások fenntartható igénybevételével.**

Azt, hogy Magyarország az Európai Unió öt legmagasabb életminőségét biztosító állama közé kerüljön, lehetetlen megvalósítani jó minőségű környezet és tartósan magas színvonalú ökoszisztéma-szolgáltatások nélkül. Egyrészt az emberi életminőség közvetlenül is függ a környezetminőségtől, a mentális egészségünk, boldogságérzetünk a természettel való kapcsolaton is alapszik. Másrészt a környezetminőség – e tekintetben beleértve a mindennapi életvitel jellemző közegét, az épített környezetet is, illetve annak és a természeti környezetnek harmonikus elegyét – meghatározza az ember egészségi állapotát, s számos termékhez vagy szolgáltatáshoz való hozzáférési lehetőségét is.

Az innováción alapuló versenyképes gazdaság megteremtését is segíti, ha a természeti tőke fenntartható használatát megfelelő szabályok védik és ösztönzők segítik. Ha a természeti erőforrások nehezebben felhasználhatóak a termelésben-fogyasztásban, akkor a gazdasági szereplők, a vállalkozók azt helyettesíteni fogják, az ehhez szükséges változtatások ösztönzést adnak az innovációnak (új termékek, szolgáltatások kifejlesztésének, a régiéket esetében a technológiák átalakításának). Hazánk jelenleg nem csak általában maradt le a fejlett országok közötti innovációs versenyben, de nemzetközi

összehasonlításban a környezeti kezdeményezésű innovációk terén is sereghajtó.

Emlékeztetünk arra, hogy a Keretstratégia már 2013-ban felhívta a figyelmet, hogy a nemzetek közötti gazdasági versenyben való sikeresség egyik kulcstényezője a fenntarthatósági versenyben való helytállás: ki tud okosabban, hatékonyabban befektetni a saját jövőjébe.

Nyilvánvaló az is, hogy a keresztény kultúra védelme sincs teremtésvédelem nélkül. A keresztény közösségek évek óta figyelmeztetnek az ökológiai válságra, és arra, hogy ez a válság a teremtés rendjét rombolja le. A magyar katolikus püspöki kar éppen tíz éve adta ki a környezetvédelem fontosságát hangsúlyozó körlevelét, Ferenc pápa ökológiai megtérésre szólított fel, és a magyar kultúrát meghatározó többi egyház társadalmi tanításában is rendre megjelenik a természet lerombolása megakadályozásának általános erkölcsi, illetve hitbeli követelménye. A társadalom tagjait elbizonytalanítja, ha a jogszabályokban megfogalmazott jogok és kötelezettségek, vagy a gyakorlatban szerzett tapasztalatok ellentétesek ezen erkölcsi követelményekkel.

A Tanács támogatja a Kormányt e három stratégiai célja elérésében, s meggyőződött arról, hogy a kiemelkedő életminőséget biztosító, keresztény kultúráját megőrző, az innovációra alapuló versenyképes gazdaságú Magyarország megteremtésének egyik fontos eszköze a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiában foglalt célok elérése, az ott felmutatott értékek érvényesülése és az ajánlott eszközök mind teljesebb bevezetése.

Környezetpolitikai, fenntarthatósági fordulat szükségessége és feltételei

- (7) A fentiek alapján a Tanács gyors és mélyreható **környezeti, fenntarthatósági fordulatot** sürget a gazdaságpolitikában.

A 2008-2009-es gazdasági-társadalmi válság után a gazdaságpolitikában a Kormány számos fordulatot kezdeményezett, amelyek egy része fenntarthatósági szempontból is eredményesnek bizonyult: többek között a munkaerőpiaci változtatások segítik a humán tőke jobb hasznosulását, a prudens költségvetési politika az államadósság csökkenését eredményezte, a családpolitikai támogatások részeredményeket hoztak a népesedési stabilitás felé való elmozdulásban, valamint a tehergépkocsik elektronikus útdíjának bevezetése előrelépést jelent a környezetvédelmi államháztartási reform irányába.

Amilyen szükség volt ezekre a fordulatokra, még nagyobb szükség van most a gazdaságpolitika olyan átformálására, ami megakadályozza a még megmaradt természeti környezeti örökségünk további kifosztását, s a társadalom fejlődését fenntartható irányba mozdítja.

Ki kell mondani, hogy az elmúlt években megindult gazdasági növekedés örvendetes eredményeket hozott, családok ezreinek életét javította, ugyanakkor jelentős és elfogadhatatlan környezeti árat fizettünk ezért. A

magyar gazdaságban a szén-dioxid-kibocsátás jobban nőtt, mint a bruttó hazai termék, a természeti erőforrás-termelékenység ingadozik, messze van egy tartós szétkapcsolási trendtől (amikor a nemzeti jövedelem bővülése az anyag- és energiafelhasználás növekedése nélkül történik), a gazdasági növekedésben meghatározó szerepet játszanak a legrosszabb anyaghasználat/hozzáadott-érték mutatójú szektorok. Egyes gazdasági érdekcsoportok jelentős nyomás alá helyezték a döntéshozókat a természeti erőforrások felhasználására vonatkozó szabályok felpuhításában, bizonyos esetekben az Alkotmánybíróságnak kellett biztosítani az Alaptörvénynek való megfelelést.

A fenntarthatósági fordulat eredménye kell legyen, hogy össze tudjuk hangolni az életminőség javítását és a gazdasági teljesítmény növelését a természeti örökségünk megőrzésével és a jövő nemzedékek számára való továbbörökítésével, az ökoszisztéma-szolgáltatások megfelelő mennyiségben és minőségben való fenntartásával.

- (8) A környezetpolitikai fordulatot **a gazdasági partnerekkel való együttműködésben** kell kidolgozni.

A Tanácsnak számos tapasztalata van arról, hogy az ipari és üzleti élet szereplői egyre inkább, folyamatosan növekvő – de ugyanakkor még nem elégséges – mértékben tisztában vannak a fenntarthatatlanná váló környezet okozta gazdasági kockázatokkal. A magyar gazdaságban is megjelentek már – egyelőre szigetszerűen – a fenntarthatóság elveit érvényesítő termékek és szolgáltatások, valamint termelési módok és vállalatirányítási megoldások.

A magyar vállalatok egy része tehát elkötelezett a fenntarthatósági átmenet mellett. Ezen vállalatok, vállalkozók alkotta, a fenntarthatóságot és a felelős vállalkozást támogató szervezetek mind tudástartalmukban, mind elköteleződésükben nagy erőt képviselő részei a hazai üzleti kultúrának, amikkel való együttműködés egy sikeres fenntarthatósági fordulat fontos alapját jelenti.

Ugyancsak nagyon fontos szerep jut azoknak a szervezeteknek, amik a nagy környezeti hatásokkal dolgozó szektorok érdekképviselőit látják el, s tevékenységükben a korszerű, környezetkímélő technológiák megismertetése és elterjesztése is hangsúlyosan megjelenik.

- (9) A környezetpolitikai fordulathoz elengedhetetlen **a magyar társadalom tagjaival való párbeszéd, a fordulat szükségességének bemutatása, indoklása, a szükséges információ és tudás megosztása, a társadalmi támogatás megszerzése, új szemléleten alapuló közmegegyezés kialakítása.**

Ugyanakkor nélkülözhetetlen, hogy ezt az új közmegegyezést ne rontsák le olyan jogszabályok, amelyek lehetővé teszik a rövidtávú egyéni érdekek érvényesíthetősége érdekében a közösség által elfogadott és támogatott hosszú távú elképzelések *ad hoc* felülírását.

Az oktatás jól ismert csatornáin túl – amik a környezettudatosság fejlesztésének régóta bevált eszközei – javasoljuk, hogy az utóbbi időszak

innovatív társadalmi kommunikációs eszközeit (kormányzati tájékoztató kampányokat, nemzeti konzultációkat) a környezeti válság bemutatására, az ezzel kapcsolatos társadalmi vélemények megismerésére is felhasználjuk, ezzel is segítve a szemléletváltást. Hangsúlyozzuk azt is, hogy a környezettudatosság megerősítésében fontos hatása van az állami és más közszereplők példamutató magatartásának, hiteles szereplésének.

A környezetpolitikai fordulat elemei, a fenntartható természeti erőforrás használat kellékei

- (10) A fenntarthatósági, környezetpolitikai fordulatnak három alapvető terület összehangolt fejlesztését kell szolgálnia:
- a **területhasználatunkban** le kell lassítani, majd meg kell állítani a biológiailag aktív területek beépítését, mert az ember és a társadalom gazdasági tevékenységei számára nélkülözhetetlen ökoszisztéma-szolgáltatások csak a természeti tőke által birtokolt területeken képződhetnek; emellett bizonyos jelenleg antropogén használatú területeket vissza lehetne adni a természetnek (különösen a vizes élőhelyek rehabilitációira lenne szükség); továbbá szükség van a jelenlegi élőhelyek természeti értékeinek fokozott védelmére, megőrzésére;
  - a társadalmi anyaghasználatot a **körforgásos gazdaság** elveinek megfelelően kell megszervezni, biztosítani kell, hogy a termelés-fogyasztás anyagszükséglete a Föld ökológiai korlátain belül maradjon – ehhez a fejlett országokban, s így Magyarországon is az egy főre eső anyagfelhasználást csökkenteni kell;
  - az **üvegházhatású gázok** kibocsátását olyan mértékben kell csökkenteni, hogy a Föld átlagos hőmérsékletváltozása ne haladja meg a 2 Celsius-fokot (és legyen minél közelebb a 1,5 Celsius-fokhoz); ezzel párhuzamosan növelni kell hazánk alkalmazkodóképességét az éghajlatváltozás már mindenképpen bekövetkező hatásaihoz.

A Tanács elfogadja a tudósok nemzetközi nyilvánosság előtt kifejtett álláspontját, hogy a természeti környezet végleges és teljes felélésének megakadályozására legfeljebb két évtizednyi időnk van még, ezért **a rendszerszintű változtatásoknak ez idő alatt meg kell történniük, és ezeket változtatásokat már ma érdemben meg kell kezdenünk.**

- (11) **A fenntarthatósági fordulat alapja a gazdasági ösztönző rendszer átalakítása:** környezeti adók, díjak bevezetése, létező díjak esetén a társadalmilag hatékony szintre emelése, a természeti tőke felhasználásának beárázása, a környezetileg káros támogatások megszüntetése, a természeti értékek megőrzését szolgáló használatok fenntartását biztosító támogatások fenntartása és bevezetése, valamint az ágazati és horizontális szakpolitikákban, a pályázati kiírásokban és a közbeszerzésekben a fenntarthatósági szempontok érvényesítése és nyomon követése.

A természeti erőforrások felhasználásának beárázása bevétel-semlegesén kell történjen, nem cél az adók általános szintjének növelése. A környezeti adókból

és díjakból befolyó bevételek erejéig más adókat csökkenteni kell, különösen az alkotó emberi munkát terhelő adók további mérséklésével.

Ugyan a környezeti teljesítmény javítására számos támogatás, kezdeményezés létezik, és a környezet használatának bizonyos korlátait nagyszámú jogszabály írja körül, a gazdaságban ható alapvető ösztönzések még mindig a természeti tőke korlátatlanságának előfeltevésére épülnek – holott immár évtizedes tapasztalatunk és egyre növekvő számú bizonyítékuk van ennek ellenkezőjéről: **a természeti tőke szűkös erőforrás.**

A Keretstratégia elfogadásával az Országgyűlés már 2013-ben hitet tett ezen reformok mellett (a T3.10 feladat szól erről), mégis az elmúlt hat év során ilyen jellegű előkészítő munka, a lehetőségek mérlegelése meg sem kezdődött. A Tanács sürgeti, hogy kezdődjenek konzultációk és előzetes hatásvizsgálatok egy ökológiai adóreformról, a közösségi tulajdonban lévő természeti erőforrások használatának megfelelő beárazásáról, a környezetileg káros támogatások megszüntetéséről, valamint a természeti értékek megőrzését szolgáló használatok fenntartását biztosító támogatásokról.

Az OECD 2018. évi magyarországi környezetpolitikai teljesítményértékelése ajánlasként ezen elemeket szintén tartalmazza.

A helyes jelzéseket adó gazdasági adó- és ösztönzőrendszer segíti a magyar gazdaságon belüli eltolódást is a nagy természeti erőforrás igényű (de sokszor alacsony hozzáadott-értéket előállító) ágazatok felől a kevésbé környezetigényes ágazatok felé. Szükséges továbbá, hogy a pályázati és közbeszerzési rendszer is alkalmazkodjon az átalakuló adó- és támogatási rendszer feltételeihez. A gazdaság és társadalom felé egységes jelzéseket kell adni, ezért a fenntarthatósági szempontok érvényesítése a különféle szintű és nagyságú pályázati kiírásokban elengedhetetlen. A fejlesztéseknek a természet átalakítása helyett minél nagyobb arányban annak megőrzését, illetve rehabilitációját kellene szolgálniuk.

Ahol természeti erőforrásaink védelme érdekében az érdekelt megállapodásain, a természeti erőforrások használatának jogának allokálásán alapuló vagy a gazdasági ösztönzőket alkalmazó megoldások nem megfelelőek, ott továbbra is élni kell a közvetlen előírások (termék előírások, környezeti teljesítmény-előírások, kibocsátási határértékek) formáival.

- (12) A fordulatot segíti, ha az éves bruttó hazai termék (GDP) nagyságának és változásának szokásos közzététele mellett **kötelező lenne közzétenni a nemzeti természeti tőke nagyságát és annak változását is.** Ehhez kapcsolódóan ki kell alakítani azt a módszertant, ami segítségével számszerűsíthető, hogy az ökoszisztéma-szolgáltatások milyen mértékben járulnak hozzá a GDP-hez vagy az életminőség GDP által nem mért részéhez.

Példaként említhetjük, hogy míg ma a zöldmezős beruházások a GDP-növelés pozitív elemeiként jelennek meg, addig a művelésből gyakorlatilag örökre kivont termőföld, vagy az ökológiai funkcióit korábban ellátó természetes környezet elvesztése csökkenti a természeti tőke nagyságát, illetve az ökoszisztéma-szolgáltatások kapacitását. Az előbbi javaslat részeként szükség

lenne a jövőben minden zöldmezős beruházás esetében az elveszett természeti tőkének vagy lecsökkent ökoszisztéma-szolgáltatásoknak pénzbeli számszerűsítésére, becslésére is, figyelemmel a természeti erőforrások esetleges pótolhatatlanságának megjelenítésére is.

- (13) A fenntarthatósági-környezetpolitikai fordulat részeként **felül kell vizsgálni a természeti tőkét leginkább igénybe vevő ágazatok stratégiáit és hatásait**, s az ezen szektorokon belüli **fenntarthatósági ösztönzési lehetőségek kihasználását**. Biztosítani kell az ehhez szükséges kutatási háttér fejlesztését is.

- a) Kulcskérdés az **agrártámogatások fenntarthatósági elemekkel való bővítése**. Egyetértünk azzal, hogy a vidék életképességének fenntartásához, az agrárgazdálkodás jövedelmezőségének megőrzéséhez szükség van támogatásokra. Az is jogos követelése a gazdatársadalomnak, hogy az EU-s agrártámogatások keretösszege ne csökkenjen. A fenntarthatósági fordulatnak azonban szükséges része, hogy a nem változó keretösszeg elosztásában, kifizetésében jelentősen növekedjen a természeti tőke (a talaj termőképessége, a mezőgazdasági területek ökológiai eltartóképessége, vízvisszatartó-képessége, stb.) fenntartásához való hozzájárulás elismerése.

A hazánk területének 57%-át birtokába vevő, azaz az érdemi vetélytárs nélküli legnagyobb területhasználó agráriumnak el nem vitatható felelőssége van az Alaptörvénybe foglalt természeti követelményeknek való megfelelésben. Az iparszerű, túlkemizált, monokultúrás termeléstől el kell mozdulni a nagyobb agro-biodiverzitás, a mozaikosabb térszerkezet, az ökológiai folyosók rekonstrukciója felé. A fenntarthatósági fordulatnak egyben ösztönzőleg kell hatnia a mezőgazdasági termelést ma egyre súlyosabban korlátozó vízhiány problémáinak megoldására a területhasználat átalakításával, korszerű víztakarékos, illetve a földek vízmegtartó képességét növelő technológiák bevezetésével, kevésbé vízigényes, a szárazságot és az ingadozó vízellátást, szélsőséges időjárási körülményeket jobban tűró fajták nemesítésével, elterjesztésével, egymást támogató növénytársulások együttes termesztésével. Ehhez elengedhetetlen a termőhelyi adottságok – potenciális termőképesség, a környezeti adottságok, a talajtani tényezők, valamint azok egymáshoz való viszonyának – tényként való elismerése és az ahhoz való alkalmazkodás, így a vízszegény területeken a túlhasználat elkerülése, a mezőgazdasági tevékenység igényelte vízhasználat mértékének és módjának az utánpótlódáshoz való igazítása. A hazai természeti erőforrások hatékonyabb megőrzése és védelme érdekében elengedhetetlen lenne a biomassza alapú gazdaság (*bioeconomy*) elveinek és gyakorlatának megfelelő mezőgazdasági és élelmiszeripari folyamatok alkalmazása, mely a biomassza anyagában történő hasznosítását és ezzel együtt a talajerő pótlását és a talajok megújulóképességének biztosítását helyezi az energetikai hasznosítás elé.

- b) Szintén fontos beavatkozási terület **a legnagyobb anyaghasználattal bíró építőipar ösztönzése új, anyagtakarékos és környezetkímélő technológiák kifejlesztésére és bevezetésére**. Mivel a még megmaradt biológiailag aktív területek ökoszisztéma-szolgáltatásaira egyre

nagyobb szükségünk lesz, megfelelő ösztönző eszközöket kell bevezetni, hogy csökkenjenek a zöldmezős és növekedjenek a barnamezős beruházások. A sok építőipari megrendelést adó államnak és önkormányzatoknak különös felelősségük van abban, hogy valóban csak a kiemelkedő társadalmi hasznosságú fejlesztések esetében kerüljön sor biológiailag aktív terület beépítésre, illetve, hogy ezeket a beruházásokat a környezeti szempontokat érvényesítő, a területtel mint szűkösen rendelkezésre álló erőforrással felelős gazdálkodást megjelenítő általános szabályok keretei közt, egységes szemléletben valósítsák meg. Az építési-bontási hulladékok felhasználásával a lehető legnagyobb mértékben csökkenteni kell az építéshez kapcsolódó bányászati tevékenységet.

c) Szinte valamennyi, az éghajlatváltozásért felelős ágazat csökkentette üvegházgáz-kibocsátásait 1990 óta, a közlekedésből származó emissziók ellenben drasztikusan növekedtek. A **közlekedés** továbbá a vonalas infrastruktúrák építésével hozzájárul a területfoglalás növeléséhez és az ökoszisztémák felszabdolásához, az útépitések anyagszükséglete pedig növeli az építés természeti erőforrás felhasználásait. A közlekedés technológiai fejlesztését szolgáló ösztönzők mellett szükség lehet a mobilitási-szállítási kínálat környezetkímélő módjainak ösztönzőkkel történő előnyben részesítésére is. Mind az emberek utazásai, mind az áruk szállítása terén a gazdasági optimumtól való eltérést, túlfogyasztást eredményez, hogy a közlekedők és szállítók tevékenységük környezeti költségei (többek között a karbon-költségei) alól részben vagy egészben mentesülnek.

(14) A **körforgásos gazdaság** elveinek hatékonyabban érvényt kell szerezni. A körforgásos gazdaság egyelőre inkább csak a hulladékgazdálkodás területén kezd (valamennyire) ismert lenni hazánkban, és ott is inkább az anyagában történő újrahasznosítás területén, miközben a valódi értéknövelő és határos eredményeket a terméktervezés és a termékhasználat során lehetne elérni.

Javasoljuk egy nemzeti körforgásos gazdasági stratégia és az ahhoz kapcsolódó cselekvési terv elkészítését, mely az elkövetkező 10-15 évre határozná meg azokat a nemzetgazdasági célokat, melyek az uniós jogszabályokkal és szakpolitikákkal összhangban, de a nemzeti sajátosságokat és gazdaságfejlesztési prioritásokat figyelembe véve jelölnék ki a célokat, illetve határoznák meg az eszközöket. Fontos, hogy a stratégia és cselekvési terv ne csak a hulladék csökkentésére fókuszáljon, hanem **a természeti erőforrások** (nyersanyagok, termőföld, víz) **felhasználásának** fajlagos és **abszolút mértékű csökkentésére** is.

(15) Fontosnak tartjuk a **hatékony horizontális koordináció és integráció** megteremtését, jelenleg a természeti erőforrások felhasználásával kapcsolatos politikák egymásnak sokszor ellentmondanak.

Míg egyfelől a biológiailag aktív területeink nagysága csökken, addig az energiapolitikában a biomasszában nagyon nagy arányú szerepet szántak a megújuló energiaforrások arányának – egyébként szükséges – növelésben.

Egy adott fejlesztésnek is sokszor ellentmondásos környezeti következményei lehetnek. A közlekedés terén például az elektromos autózás segíti az éghajlatváltozás mérséklését, a levegőminőség javítását (pl. a nitrogén-oxidok és a PM10-kibocsátás csökkentését) és a zaj enyhítését, ezért a Tanács támogatja a kormányzat Jedlik Ányos Tervét az elektromobilitás fejlesztésére. Ugyanakkor a közlekedési fordulat nem korlátozódhat kizárólag az elektromobilitás elterjesztésére, mert az semmit sem enyhít az autók területfoglalási hatásán, és új kihívások elé állítja a körforgásos gazdaság megvalósítását (az elektromos autó a belső égésű társához képest több szűkösebben előforduló fémet tartalmaz).

- (16) Szorgalmazzuk a szabályozási és fejlesztési döntések előtti **fenntarthatósági hatásvizsgálat** bevezetését, s általában a döntések előtti alaposabb mérlegelések elvégzését annak érdekében, hogy az új szabályozások elfogadása vagy a beruházások és projektek megkezdése előtt azok természeti környezetre gyakorolt hatásai kiszámíthatóak, megismerhetőek legyenek, s ezen információkat az alternatívák közötti választásban figyelembe is vegyék, megfelelően mérlegeljék.

A fenntarthatósági hatásvizsgálat módszertanára az NFFT már korábban javaslatot készített, ez alapja lehet egy később bevezetésre kerülő intézményről szóló vitának.

- (17) Mind általában az innovációhoz való hozzájárulásban, mind a hatékonyabb természeti erőforrás-felhasználásban nagy jelentőségű változást hozhat az informatizálás, az **információs rendszerek alkalmazása**, ezen belül a digitalizáció. Javasoljuk, hogy az alap- és alkalmazott kutatásokban, továbbá a kutatás-fejlesztésben is kiemelt szerepet kapjon a természeti erőforrások takarékos és hatékony használatát segítő információtechnológiai megoldások kutatása, fejlesztése.
- (18) A fenntarthatósági fordulat megvalósításában kiemelkedő szerepe van az **önkormányzatoknak** és a helyi szintű közüzemi vállalatoknak. A területhasználattal, a település-üzemeltetéssel, a lakosság szemléletformálásával kapcsolatos intézkedések hatékony végrehajtása a helyi szintű jó kormányzás megerősítését igényli. Javasoljuk, hogy az önkormányzati szövetségek, érdekvédelmi szervezetek kapjanak kiemelt szerepet a körforgásos gazdasággal, az éghajlatváltozással és a természeti erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos döntések előkészítésében és végrehajtásának koordinációjában.

A sok fogyasztót kiszolgáló és sok munkavállalóval együtt dolgozó állami és önkormányzati tulajdonú szolgáltatók fenntarthatósági fordulat és innováció iránti elköteleződése önmagában is jelentős szemléletformáló hatású lehet, fenntartható működésük pedig jelentős hozzájárulással bírna a biodiverzitás megőrzésében és a karbonszegény, körforgásos gazdasági modell elterjedésében.

- (19) A Tanács sürgeti a **környezet és a természet védelmét szolgáló intézményrendszer korszerűsítését és megerősítését**. Egy modern állam ugyanis nem nélkülözheti a hatékonyan és széleskörűen működő,

szakmai és technológiai téren jól felkészült állami szabályozó és ellenőrző szerveket. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a biztonságért, a jogszabályok betartatásáért felelős szervek gyengesége a fejlődésben elmaradt országok jellemzője. Ezzel szemben a világ legversenyképesebb országaiban a legszigorúbbak a biztonságot szolgáló – többek között a környezet- és egészségvédelmi – előírások, az ellenőrzés feltételei pedig olyanok, hogy az előírásokat be is tudják tartatni. Mindez egyúttal a jogbiztonságot is jelentősen erősíti.

A Tanács javasolja a **természetvédelem** – azon belül is kiemelten a **nemzeti park** igazgatóságok – intézményrendszerének, továbbá a védett természeti értékek – különösen a növény- és állatfajok, valamint élőhelyeik – védelmét szolgáló természetvédelmi intézkedések megerősítését. A természetvédelmi célok fenntartható módon kizárólag akkor valósíthatók meg, ha a védett természeti és Natura 2000 területeken és védett természeti értékek előfordulási helyein a területek kezelésekor a természetvédelmi szempontok egyértelműen prioritást élveznek más gazdálkodási szempontokkal szemben. Javasoljuk továbbá a természetvédelmi célból állami tulajdonban lévő területek állami tulajdonban tartását.

A természeti tőke megőrzéséhez elengedhetetlen, hogy annak megóvása a természetvédelem alá nem tartozó területekre is kiterjedjen. A jó emberi élethez és a gazdaság hosszú távú sikerességéhez nélkülözhetetlen ökoszisztéma-szolgáltatások biztosításához a védett természeti területek nagysága nem elegendő. Az ökológiai szemléletnek, a természeti tőke fenntartható, tartamos, az ökológiai korlátokat tiszteletben tartó használatának országunk egész területére ki kell terjednie. Olyan intézményfejlesztésre van szükség, mely ezen szemléletet képes mindennapi gyakorlattá tenni, s általános elvárásként megjeleníteni a természeti tőke használatát befolyásoló szakmai és jogi követelményekben.

Hasonlóan a nemzeti parki igazgatóságok gyakorlatához, ahogy saját területeik hasznosításakor a gazdákat segítik a természetvédelmi célok elérésében, úgy a nem védett területeken is az államnak olyan szolgáltatói magatartással, tevékenységekkel kell segítenie, hogy a gazdálkodók, vállalkozók számára rendelkezésére álljanak a szükséges környezeti információk és technológiai tanácsok.

- (20) Az Alaptörvény az államot és az önkormányzatokat, mint a természeti tőke gazdáit arra kötelezi, hogy tulajdonosi döntéseik során legyenek tekintettel az ökológiai korlátokra, a jelen és a jövő nemzedékek szükségleteire, azok kielégíthetőségére. Fontos példaként emlékeztethetünk arra, hogy erdőink jelentős része köztulajdonban van. A Tanács javasolja a **természeti tőke vagyongazdálkodásával**, használatával megbízott szervezetek felé a természeti tőke állapotának és szolgáltatásainak megőrzését biztosító egyértelmű, átlátható és kiszámítható követelményrendszer meghatározását, és e követelményrendszer betartásának a tulajdonos állam/önkormányzat általi számonkérését.
- (21) A környezetpolitikai fordulathoz elengedhetetlen az aktív **társadalmi részvétel**. Szükséges a fenntarthatósággal, környezet- és

természetvédelemmel, éghajlatvédelemmel foglalkozó civil szerveződéseknel felhalmozódott tudás felhasználása a döntés-előkészítésben, valamint a fenntarthatósági fordulathoz jelentős támogatást ad e civil szervezeteknek a társadalom tagjaival fenntartott széles kapcsolatrendszerre.

- (22) A fenntarthatósági fordulat mind a társadalom tagjai, mind a döntéshozók részéről **új ismeretek és tudás** elsajátítását igényli; ez különösen fontos az általános nézetek, információk leküzdése érdekében. A tudományos élet képviselőinek, valamint az **alap-, közép- és felsőfokú oktatási** intézményeknek szükséges bekapcsolódniuk a fenntarthatósággal kapcsolatos tudásmegosztás rendszerébe. Az oktatásban fontos a fenntarthatóság komplexitásának, ezen belül az ökológiai korlátok szerepének tudatosítása.
- (23) Mindezen javaslatok hatásosságát jelentősen befolyásolja a környezetvédelem és **a fenntartható fejlődés nemzetközi helyzete**.

A Tanács javasolja, hogy Magyarország továbbra is legyen aktív és a szükséges változtatásokért fellépő, azokat kezdeményező szereplője a fenntartható fejlődés nemzetközi együttműködési fórumainak, valamint a nemzetközi természetvédelmi és környezetvédelmi egyezmények rendszereinek. Törekedni kell a megfelelő nemzetközi testületekben arra, hogy a világ gazdaságpolitikai ösztönzőinek, szabályozóinak áthangolásával támogathassuk a fenntarthatósági fordulatot.

A Kárpát-medence ökorégióján belüli természeti erőforrások megőrzésében fontos partnereink a külföldi magyar közösségek – különösen a határ menti természeti erőforrások kormányzásában – valamint a szomszédos államok köz- és civilszférájának szereplői.

A **nemzetközi kétoldalú fejlesztési kapcsolatokban** építeni lehet a nemzetközi fejlesztési együttműködési hagyományainkra, valamint a friss alapítású Hungary Helps program fenntarthatóságot is szolgáló programelemeire. Javasoljuk ezek lehetőségeinkhez mért továbbfejlesztését, kibővítését.

Különösen **nagy kihívásokkal szembesülünk az Európai Unió keretein belül**. Az elmúlt két európai politikai ciklusban a fenntartható fejlődés horizontális politikai ereje meggyengült, a fenntarthatósági szempontok elhalványultak. Az idén kezdődő új politikai ciklusban erősíteni szükséges a fenntartható fejlődés érvényesítését minden európai közös szakpolitikában, s különösen az Európai Unió forrásainak szétosztásában, a környezetileg káros támogatások leépítésében. Ismét felhívjuk a figyelmet arra, milyen nagy szerepe van a közös agrárpolitikai támogatások reformjának a fenntartható mezőgazdaság irányába való elmozdulás támogatásában. Ezen túl is szükség lenne az EU-tagállamok közös fellépésére különösen a fenntartható gazdaságpolitikai fordulat ösztönző eszközeinek széles körű, európai szinten való koordinált elterjesztésében.

A Tanács mindezekről széles társadalmi vitát, párbeszédet kezdeményez, ami lehetővé teszi, hogy minden releváns érték, tudás és gyakorlati tapasztalat alapján tudjuk formálni nemzetünk következő generációinak életlehetőségeit.